

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Departementaal vertrouwelijk
Situatiebeeld en Duiding COVID-19 (nr. 9)

Kerneenheid
Analyse

Dinsdag 31 maart 2020 - geactualiseerd tot 09.00 uur

Kantelpunten die tot maatschappelijke onrust kunnen leiden

- Wanneer de grens van de IC-capaciteit in Nederland in zicht komt, zal dat vragen oproepen over de praktijk van het maken van keuzes. Hoe en door wie worden in Nederland keuzes gemaakt tussen patiënten wanneer er geen IC-bedden of beademingsapparaten meer beschikbaar zijn?
- Het enorme beslag dat COVID-19 legt op de gezondheidszorg zorgt voor verdringing. In dit verband wordt al gesproken van een 'schaduwcrisis'. Wanneer de druk op de gezondheidszorg te groot wordt, kan de zorg voor patiënten met en zonder COVID-19 in het gedrang komen. Wanneer de pandemie gedurende langere termijn aanhoudt, zal dit leiden tot sterfgevallen die niet veroorzaakt zijn door COVID-19.

Actuele aandachtspunten

- Het is nog onduidelijk wat de gepresenteerde cijfers zeggen over de stand en ontwikkeling van de verspreiding van COVID-19 en de zorgcapaciteit. Dit levert geen eenduidig beeld en duiding op.
- Wanneer de getroffen maatregelen verlengd worden, zal een beroep worden gedaan op de mentale weerbaarheid van de Nederlandse bevolking. Voor veel mensen heeft de ontregeling van hun dagelijks leven veel impact. Daarbij groeit de groep Nederlanders die persoonlijk geraakt wordt door COVID-19. Bij zorgmedewerkers wordt een extra groot beroep gedaan op mentale weerbaarheid: wanneer de huidige situatie in de ziekenhuizen voortduurt, zullen zij mogelijk te maken krijgen met keuzes tussen leven en dood en ervaringen kunnen opdoen die traumatisch kunnen zijn.
- Het in de media speculeren over maatregelen en de eventuele verlenging daarvan kan een negatief effect hebben op de geloofwaardigheid van het Kabinet. Het kan leiden tot een afname van het vertrouwen in de politiek en een roep om transparantie.

SITUATIEBEELD

Maximaal controleren (volksgezondheid)

- RIVM stelde gisteren (30/3) dat uit de cijfers blijkt dat het virus zich minder snel verspreidt, deze week moet blijken of sprake is van een werkelijke afvlakking.
- IC's kunnen de toestroom van patiënten nu nog aan. Vooruitzichten RIVM voor de komende weken zijn pessimistischer, vanwege de lange verblijfsduur van patiënten op de IC. Het is de bedoeling om binnen een week IC-capaciteit uit te breiden tot 2400 bedden. Als er meer dan dat nodig is, belanden we misschien in fase 3.
- Ziekenhuizen worden met spoed aangesloten op een systeem dat direct het aantal vrije IC-bedden en de IC-drukke laat zien (dit is nu nog niet mogelijk). Gisteren (30/3) is de koppeling al bij de helft van de ziekenhuizen gemaakt. Opvallend is dat verschillende medische IT-specialisten afraden om aan te sluiten; beschikbaarheid van een bed zou niet betekenen dat er daadwerkelijk een patiënt kan worden opgenomen.
- Maandagochtend zijn militairen begonnen bij een ziekenhuis in Gelderland. Defensie meldde eerder dat militair verpleegkundigen worden ingezet om de civiele zorgsector te ondersteunen. Komende week worden bijna honderd militaire artsen en verpleegkundigen beschikbaar gesteld aan ziekenhuizen.
- NU'91, de beroepsvereniging voor verpleegkundigen en verzorgenden, heeft een meldpunt geopend om het gebrek aan persoonlijke beschermingsmiddelen in kaart te brengen.
- Fabrikanten van complexe medische apparatuur signaleren dat het de vraag is of zij op tijd voldoende apparaten kunnen leveren aan de vollopende ziekenhuizen. Experts geven aan dat overheden te laat in actie zijn gekomen en er nu een schreeuwend tekort is aan apparatuur.
- Passagiers die aankomen op Schiphol vanuit New York worden niet extra gecontroleerd. Die vluchten gaan deze week door. Schiphol verwijst naar de overheid.
- Het opschuiven van de geplande zorg kan fatale gevolgen hebben en zorgen voor een schaduwcrisis. Bijna de helft van de reguliere zorg gaat op dit moment niet door. Ook in de media klinken de groeiende zorgen en angst van mensen die horen dat hun niet-acute (maar wel noodzakelijke) medische behandeling is uitgesteld.

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

Artsen zijn daarnaast bezorgd omdat sommige patiënten op eigen initiatief wegblijven uit het ziekenhuis vanwege het coronavirus.

Beeld sociale media

- Er heerst scepsis over de nieuwe RIVM-cijfers over aantallen doden, nieuw positief geteste personen en ziekenhuisopnames. Er worden termen als *fake news* en *memes* gebruikt. Veel mensen hopen dat er meer wordt getest en dat alle COVID-19-doden worden meegeteld.
- Enig onbegrip over het feit dat het toerisme in Nederland steeds meer beperkt wordt, terwijl bijvoorbeeld passagiers uit *hotspot* New York niet extra worden gecontroleerd op Schiphol.
- Het optreden van 5.1.2e (NVIC) in Nieuwsuur wordt door sommigen op Twitter uitgelegd als 'het publiek voorbereiden op het zwarte scenario'.

Continuïteit vitale processen en samenleving

- EasyJet stopt per direct met alle commerciële vluchten. Transavia verlengt het schrappen van alle commerciële vluchten van en naar Nederland t/m 6 mei.
- Sinds Nederland een week geleden de grenzen sloot voor niet-Europeanen, heeft de Marechaussee 48 personen aan de grens geweigerd, op Schiphol en bij de zeehavens van IJmuiden en Hoek van Holland.

Zorg voor kwetsbare groepen

- Rotterdam Ahoy wordt een extra zorglocatie voor kwetsbare Rotterdammers. Het gaat om opvang voor kwetsbare groepen en coronapatiënten die geen ziekenhuiszorg nodig hebben.
- Ouderen met een migratieachtergrond kunnen terecht bij een speciale hulplijn met hun vragen over het coronavirus, of om gewoon een praatje te maken. Bij de nieuwe lijn van seniorenorganisatie KBO-PCOB werken vrijwilligers die zelf ook een migratieachtergrond hebben.
- Het bericht dat huisartsen hun kwetsbare patiënten zouden moeten/willen ontmoedigen naar de intensive care te gaan als ze besmet raken met het coronavirus, leidde bij sommige ouderen en hun families tot onrust. Vanaf maandag is een folder beschikbaar die kan helpen.

Beeld sociale media

- Nu de thuiszorg steeds verder onder druk komt te staan, moet de zorg voor kwetsbare ouderen meer van mantelzorgers komen. Praktische zorgen leven op Twitter: veiligheid, combinatie thuiswerk en zorg, enz.

Financieel-economische stabiliteit

- Enkele duizenden ondernemers hebben sinds vrijdag een aanvraag ingediend bij het noodloket voor bedrijven die direct getroffen worden door de coronamaatregelen van het kabinet.
- Er blijven sectoren in de media aan de bel trekken dat zij niet in aanmerking komen voor de verschillende financiële compensatieregelingen. Verschillende branches zijn petitie gestart of kondigen acties aan. De gemeente Den Haag heeft taxichauffeurs verboden om dinsdag 31/3 te demonstreren in Den Haag.
- Ondernemers in de groente- en fruitsector hebben ondanks het tekort aan werknemers uit Oost-Europa voldoende personeel: veel zzp'ers en mensen die in de horeca werkten, bieden zich aan.
- Banken Rabobank, ING en ABN zullen tot 1 oktober geen dividend uitkeren en geven gehoor aan de oproep van de ECB en DNB.
- Volgens het CPB hebben ondernemers in de horeca, reisbranche en detailhandel steeds minder vertrouwen in de economie. Ook uit Europese cijfers blijkt dat het vertrouwen in de economie daalt.

Caribisch deel van het Koninkrijk

- Snelle stijging corona-infecties op Aruba, bevolking moet thuisblijven. Ook op Sint Maarten een toename in coronapatiënten, regering werkt aan steunpakket voor de gemeenschap en heeft een avondklok ingesteld.
- Bonaire heeft per direct de noodverordening uitgebreid met een algeheel verbod op evenementen. Maatregelen gelden tot zeker 30 april.

Beeld sociale media

- Enkele berichten op Twitter dat het toerisme op Curaçao zwaar getroffen wordt en vrees voor faillissementen van hotels. Ook angst voor chaos en plunderingen in de toekomst als eiland afgegrensd blijft.

Internationale context

- Kritiek op de Nederlandse opstelling omtrent de inzet van het Europese noodfonds voor de coronacrisis houdt aan. De noordelijke landen staan lijnrecht tegenover de zuidelijke. De economische gevolgen van COVID-19 kunnen uitmonden in een existentiële crisis voor de EU.
- Duitsland werkt aan app die bijhoudt met wie een smartphonegebruiker in contact is geweest. Binnen de EU wordt gekeken naar de mogelijkheid om geanonimiseerde data te aggregeren.
- WHO ziet stabilisatie uitbraak coronavirus in Italië, het land blijft op zijn minst tot 12 april in *lockdown*.

Beeld sociale media

- Op Twitter gaan steeds meer video's *viral* van Italianen die de EU-vlag in brand steken of van burgemeesters die de EU-vlag vervangen door een Italiaanse. Ook steeds meer aandacht op sociale media voor anti-Nederland sentimenten in de zuidelijke Europese lidstaten. Sommigen vrezen het uiteenvallen van de EU.
- Sociale mediaberichten dat in China nog steeds vleermuizen worden verkocht leiden tot boosheid en onbegrip.

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

- Een bericht van Newsweek wordt op Twitter enkele malen gedeeld, waarin de sterftcijfers in Wuhan in twijfel worden getrokken. Vrachtwagenladingen vol urnen voor crematies doen tienduizenden doden vermoeden.

Politiek en maatschappelijke onrust

- Voorafgaand aan de persconferentie (31/3) valt al in de media te lezen dat de maatregelen worden verlengd.
- De bezorgdheid over het coronavirus is sterk toegenomen, 8 op de 10 is nu (heel erg) bezorgd.
- Maatregelen COVID-19 en duur van IC-verblijf ingrijpend voor patiënt en arts. Psychologen waarschuwen al voor PTSS onder zorgpersoneel. Personeel maakt zich zorgen over de toekomst. Zorgen over bereiken maximale capaciteit van IC-bedden (keuzes maken wie wel en niet behandelen), de impact van hoge werkdruk op lange termijn en ook de afgekeurde mondkapjes zorgen voor onrust. Uit onderzoek van CBS blijkt dat de beroepsgroepen die cruciaal zijn om de samenleving nu draaiende te houden, worden gezien als beroepen die emotioneel het zwaarst zijn.
- Een aantal mensen is vrijgelaten uit vreemdelingendetentie omdat ze vanwege de coronacrisis niet snel kunnen worden uitgezet en op juridische gronden niet langer mogen worden vastgehouden.
- Verschillende zorginstellingen (GGD, ziekenhuizen) kampten op 30/3 met telefoonstoring.
- Diverse corona-incidenten in de media, onder andere mishandeling en bedreiging.

Beeld sociale media

- Op Twitter steeds meer discussie over wie straks wel en niet meer op een IC behandeld gaan worden. Als mogelijke criteria om van een IC geweerd te worden, worden genoemd: ouderdom, overgewicht, onderliggende ziektes, niet sporten, roken en drinken.
- Mensen delen onder de hashtag #thuiswerken berichten en foto's over onder welke omstandigheden ze thuiswerken. Verschil in beleving bij ouders die thuiswerken. Mensen missen de collega's en proberen via conference-calls en video-bellen contact te houden.

DUIDING

- Het is nog **onduidelijk wat de gepresenteerde cijfers zeggen over de stand en ontwikkeling van de verspreiding van COVID-19 en de zorgcapaciteit**. De huidige cijfers beschrijven slechts een deel van de werkelijkheid. Zorgcapaciteit (ingezet, beschikbaar, gepland beschikbaar en benodigd) lijkt niet inzichtelijk, zoals IC-bedden, apparatuur, beschermingsmiddelen, medicijnen én zorgpersoneel. Dit levert geen eenduidig beeld en duiding op.
- Het enorme beslag dat COVID-19 legt op de gezondheidszorg zorgt voor **verdringing**. Dat is het geval in de geplande zorg (waarbij een deel van deze zorg geannuleerd wordt en sommige patiënten zelf hun afspraken afzeggen) en mogelijk ook al in de acute zorg. In dit verband wordt al gesproken van een '**schaduwcrisis**'. Wanneer de druk op de gezondheidszorg te groot wordt, kan de zorg voor patiënten met en zonder Corona in het gedrang komen. Wanneer de pandemie gedurende langere termijn aanhoudt, zal dit leiden tot **sterfgevallen die niet veroorzaakt zijn door COVID-19**, bijvoorbeeld van mensen die niet tijdig behandeld kunnen worden voor een ernstige aandoening.
- Wanneer de getroffen maatregelen om COVID-19 in te dammen verlengd worden, zal een **beroep worden gedaan op de mentale weerbaarheid van de Nederlandse bevolking**. Voor veel mensen heeft de ontregeling van hun dagelijks leven veel impact. Dat geldt niet alleen voor kwetsbare groepen, maar speelt breder: gezinnen wiens kinderen thuis zijn, mantelzorgers, mensen die vrezende voor hun baan of inkomen. Daarbij **groeit de groep Nederlanders die persoonlijk geraakt wordt door COVID-19**. Daarnaast wordt bij **zorgmedewerkers een extra groot beroep gedaan op die mentale weerbaarheid**: wanneer de huidige situatie in de ziekenhuizen voortduurt, zullen zij mogelijk te maken krijgen met keuzes tussen leven en dood en ervaringen kunnen opdoen die traumatisch kunnen zijn.
- Wanneer de grens van de IC-capaciteit in Nederland in zicht komt, zal dat allerlei vragen oproepen over de praktijk van het maken van keuzes. **Hoe en door wie worden in Nederland keuzes gemaakt tussen patiënten wanneer er geen IC-bedden of beademingsapparaten meer beschikbaar zijn?** Binnen ziekenhuizen zijn er beslisschema's voor, maar hoe dat werkt in de praktijk is bij het grote publiek niet bekend. Ook zullen de meeste zorgmedewerkers in de praktijk nog geen ervaring hebben met het dagelijks en op grote schaal ingrijpende keuzes maken (zie ook hierboven, beroep op mentale weerbaarheid).
- Het in de media **speculeren over maatregelen en de eventuele verlenging daarvan kan een negatief effect hebben op de geloofwaardigheid** van het Kabinet. Het kan leiden tot een afname van het vertrouwen in de politiek en een roep om transparantie.